

De jas met met alle kleuren

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos *uitgevers* via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Onno Bosma

De jas met alle kleuren

Ella Vogelaar,
onze liefde en haar zelfgekozen dood

Ambo|Anthos
Amsterdam

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten te regelen voor
alle in dit boek opgenomen citaten.
Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden,
wordt verzocht zich alsnog tot de uitgever te wenden.

ISBN 978 90 263 6528 7

© 2023 Onno Bosma

Omslagontwerp Marry van Baar

Omslagillustratie © Shutterstock / Net vector

Illustratie binnenzijde omslag Beeld Roland Topor:

© Roland Topor, *Le voyage*, 1975, c/o Pictoright Amsterdam 2023

Foto auteur © Dirk-Jan van Dijk

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Voor mijn toverfee

Proloog

Over de liefde en de dood

*Welk een genoeg,
welk een zoetheid
geeft ons de Liefde,
o grote voldoening!*

Ik schrijf over de liefde en over de dood. Over mijn liefde voor Ella en over haar dood. Haar zelfgekozen dood. Het is nogal een waagstuk, dit schrijven. Is mijn verhaal voor u, lezer, de moeite waard na alles wat er eerder al over liefde en dood is geschreven?

Volgens sommige historici is het verlangen naar een grote liefde een ideaal dat pas gekoesterd wordt sinds de romantiek en is het daarmee een tijdgebonden verschijnsel. Dat vind ik onzin. Te midden van alle kunst en literatuur die de mens heeft voortgebracht zijn de grote liefde en het verlangen ernaar een altijd terugkerend thema. Drieduizend jaar geleden schreef Homerus dat Penelope twintig jaar op haar geliefde Odysseus wachtte. Tien jaar voerde hij oorlog om Troje, tien jaar daarna moest hij op de terugreis de ene hindernis na de andere overwinnen. Als hij eindelijk thuiskomt laat Penelope haar kamenier het bed opmaken waarop ze twee decennia eerder voor het laatst in Odysseus' armen lag. Tussen de frisse lakens pakken ze de draad weer op. Na de omhelzing vertellen ze elkaar verhalen.

In Ella Vogelaar heb ik mijn grote liefde gevonden. Alleen: wat wil dat eigenlijk zeggen?

Grote liefde, dat zijn grote woorden.

Als er zoiets bestaat als een grote liefde zou die zich toch op een of andere manier moeten onderscheiden van andere liefdes. Ik zie alleen geen kans om het onderscheid in woorden te vangen. Kleine liefdes? Kleinere liefdes? Minder grote liefdes? Alleen-maar-om-de-seks-liefdes? Wat je ook bedenkt, het klinkt allemaal armzalig, beledigend zelfs. De woorden miskennen hoe overweldigend en betekenisvol de ervaring met welke liefde dan ook kan zijn.

Toch heb ik een duidelijk beeld bij de woorden 'grote liefde'. Beproevingen horen bij dat beeld. Als Penelope het na een jaar of drie had opgegeven en in zee was gegaan met een van de vele vrijers die Homerus op haar pad liet komen, was haar liefde géén grote liefde. Misschien was ze op dezelfde manier begonnen als de grote liefde – hopeloze verliefdheid, versneld kloppende harten, wilde seks – maar ze was uiteindelijk niet bestand gebleken tegen beproevingen. Daarin schuilt het verschil. Homerus schrijft er niet over, maar ik veronderstel dat Odysseus en Penelope al wat ervaring hadden opgedaan voor ze elkaar vonden, zodat ze rijp genoeg waren voor de grote liefde. De meeste stellen moeten namelijk wat ouder zijn om beproevingen in de relatie te kunnen doorstaan. De jaren van eerdere liefdes zijn vaak een harde leerschool, hoeveel moois en onvervangbaars die ook hebben gebracht.

Ella en ik hebben de nodige beproevingen doorstaan zonder dat onze liefde doofde.

Beproevingen – ook al zo'n groot woord. De ene beproeving is de andere niet. In Oekraïne woedt terwijl ik dit schrijf een oorlog, de vluchtelingen crisis duurt voort, miljoenen mensen worden geteisterd door de gevolgen van de klimaatverandering en andere natuurrampen. China vervolgt onbarmhartig de Oeigoeren. Wat stellen mijn beproevingen voor in het tranendal waarin hele volkstammen rond moeten dolen, onderworpen aan een lot waarop

ze geen invloed hebben? Niet zoveel, ik weet het, maar vergelijken heeft geen zin. Een beproeving is wat je ondergaat als beproeving, en de liefde tussen Ella en mij, onze liefde, is beproefd.

Ik schrijf: ónze liefde. Zij was mijn grote liefde. Was het omgekeerd ook zo? Ik denk het wel. Ze heeft het vaak genoeg gezegd en geschreven. In haar afscheidsbrief aan mij staat dat ik haar grote liefde ben en blijf, en dat ze dat in haar hart draagt. Twintig jaar eerder schreef ze op een kaart aan mij: ‘de enige die ik wil, ben jij.’

Nog weer twintig jaar daarvoor, in oktober 1982, stuurde ze me een kaart, daags na het weekend waarop we voor het eerst vreeën: ‘Als verliefd zijn is dat je met een wee gevoel in je buik vergeet uit de trein te stappen, dan...’ Ik vond de kaart bij het opruimen van haar spullen, tegelijk met mijn getekende antwoord: een man schiet als een raket de aardbol af: ‘Ik spring een gat in de lucht.’

Ondanks deze en andere duidelijke en goed gedocumenteerde woorden is er een verschil tussen de zekerheid die ik heb over mijn gevoelens voor haar en de zekerheid over haar gevoelens voor mij. Dat komt doordat ze dood is.

De dood – nog zo’n thema waarvan de kunst en de literatuur doordrenkt zijn. De dood wordt vaak een mysterie genoemd. In mijn naïviteit heb ik over die bewering lang mijn schouders opgehaald. De dood hoort bij het leven, en na de dood is er niks. Punt. Het mysterie wordt geschapen door mensen die het basisprincipe ingewikkelder maken, voornamelijk omdat ze er niet aan willen dat het echt zo eenvoudig en onontkoombaar is.

Door de dood van Ella – haar zelfgekozen dood – ben ik minder naïef geworden. De punt is in een komma veranderd: dood hoort bij het leven en na de dood is er niks, maar om te doorgronden wat de dood werkelijk betekent moet je eerst een dierbare verliezen. Een dierbare, zoals een grote liefde. Dan doorloop je – alweer – een harde leerschool. Zo heb ik het echt – ik durf het nauwelijks op te schrijven – tot aan Ella’s dood flauwekul gevonden dat in veel

culturen na een aantal maanden de geest van de overledene met een ritueel wordt vrijgelaten: 'Je mag gaan.' Hoezo geest, hoezo vrijlaten? Met de dood is de geest weg, en er valt dus niks vrij te laten. Ik ben inmiddels grondig genezen van deze minachting voor de kracht van de geest van de overledene en begrijp nu goed dat het afscheidsritueel organisch verbonden is met het rouwen, een natuurlijke fase in het leven na de dood van je naaste. En ik heb mijn eigen ritueel gevonden.

Het is langzaam tot me doorgedrongen wat het betekent dat je niets meer kunt vragen aan degene die dood is. En hoe groot daardoor het verschil is tussen de zekerheid die ik heb over mijn gevoelens voor Ella en de zekerheid over haar gevoelens voor mij.

Ik hoop dat u dit verschil in de gaten wilt houden bij het lezen van alles wat ik hierna schrijf over haar daden, gedachten en emoties. Na deze proloog begint mijn verhaal bijvoorbeeld met een wandeling van haar door het volkstuintencomplex achter onze woning, aan het begin van de middag waarin ze zichzelf om het leven bracht. Over die wandeling kreeg ik een brief van een buurvrouw die haar in het park ontmoette en aansprak. De wandeling is dus gedocumenteerd. Als ik die zelf had gemaakt en erover zou schrijven, zou ik uit mijn eigen herinneringen kunnen putten. Die zullen weliswaar gekleurd en vertekend zijn, maar ik hoef alleen tegenover mezelf verantwoording af te leggen over wat ik ermee doe.

Als ik Ella's wandeling probeer te beschrijven vanuit haar perspectief, onderneem ik het waagstuk om in haar hoofd en hart te kruipen en me voor te stellen wat er in haar omgeving. Ik heb haar bijna veertig jaar in de liefde gekend en nog eens zeven jaar daarvoor in intensieve samenwerking in de communistische partij en de onderwijsbond, dus mijn veronderstellingen zijn niet uit de lucht gegrepen. Zoals het ook geen dromerij is als ik denk dat ik ook voor haar een grote liefde was. Maar het blijven mijn interpretaties van hoe het geweest kan zijn in haar hoofd en hart. Zelfs als

ik gebruikmaak van onze brieven, dagboeken en andere documenten zijn het veronderstellingen.

Door gebeurtenissen vanuit haar perspectief te beschrijven probeer ik haar in zekere zin weer een beetje tot leven te wekken. Er is misschien geen hardere confrontatie met de betekenis van de dood denkbaar dan zoiets te proberen. Terwijl ik me tegenover haar wil kunnen verantwoorden over wat ik haar toeschrijf, zal ik nooit zeker weten of ik haar volledig recht doe.

Een paar jaar voor dat kaartje uit 1982 schreef ze in haar dagboek wat ze van een grote liefde verwachtte. ‘Ik stel me voor dat je het zowel lichamelijk als geestelijk fijn met elkaar hebt. Dat je het fijn vindt om met elkaar te vrijen, spannend om elkaars lichamen te liefkozen. Dat je de gevoelens die je daarbij hebt aan elkaar kunt vertellen, dat je plezier hebt in samen dingen doen, gewone dingen, lekker eten koken, boeken lezen, plannen maken, naar de film, de sauna, op vakantie. (...) Die dingen samen doen verschaffen mij ook een basis op grond waarvan ik naar buiten iets kan doen.’

Zo'n oude tekst, de ontroerende ontboezeming van een jonge vrouw, geeft me het vertrouwen dat ik er niet naast zit met mijn veronderstelling over de wederkerigheid van onze liefde. Haar ideeën erover waren in elk geval minstens zo gekleurd door een romantisch verlangen als de mijne. Die werden gevormd in mijn puberteit door voorbeelden uit de muziek en de literatuur. De eerste langspeelplaat die ik kocht was *Fidelio*, Beethovens enige opera. Leonore begint een levensgevaarlijke missie om haar geliefde Florestan te redden uit de klauwen van de potentaat Pizarro. Haar missie slaagt. In een extatisch slot bejubelt Beethoven de grote liefde met dezelfde woorden die hij gebruikt aan het eind van zijn Negende Symfonie, over de broederschap tussen alle mensen. Beethoven had grote woorden en grote muziek nodig om uit te drukken wat hij wilde zeggen, maar in dezelfde jaren dat ik ermee kennismaakte las ik ook voor het eerst de liefdesgedichtjes van Herman

Gorter, kleine verzen met kleine woorden en minstens zoveel blijvende impact op de puberziel: 'zie je, ik hou van je, ik vin je zoo lief en zoo licht.'

Veel later werd ik betoverd door één pagina uit *De Meester en Margarita*, waarin Michael Boelgakov beschrijft hoe in een straat in Moskou de twee hoofdpersonen elkaar tegemoet lopen – een schrijver die zich de woede van Stalin op de hals haalt en de verveelde vrouw van een rijkaard. Ze hebben elkaar nooit eerder gezien. 'Vindt u mijn bloemen mooi?' vraagt Margarita. 'Nee,' antwoordt hij. 'Houdt u dan niet van bloemen?' 'Jawel, maar niet van gele, die vind ik afschuwelijk.' Zonder een moment te aarzelen gooit ze de bloemen op straat, waarna ze hand in hand doorlopen, voor eeuwig met elkaar verbonden.

Nogal onwaarschijnlijk, zult u misschien zeggen. Misschien zijn alle pogingen om de grote, romantische liefde te beschrijven of te bezingen wel onwaarschijnlijk. Het leven is ingewikkelder dan het ideaal. Maar als je erin gelooft, erin geloven wilt, zoals Homerus, Beethoven, Gorter, Boelgakov en vele anderen, kun je in de reële wereld een stuk van het ideaal verwezenlijken. Ella en ik geloofden erin, en terugkijkend op bijna veertig jaar omgaan met elkaar denk ik dat het ons gelukt is. Met alle genot, vreugde, verdriet en spanning die erbij horen.

Ik benoemde mijn verlangen naar een grote liefde al in het begin van onze relatie. In een brief aan Ella vroeg ik me af hoe je die tot werkelijkheid maakt in een bestaan vol uiterlijkheden, verplichtingen, ambities en materiële verlangens:

De twintig vingers van onze vier handen, de toppen vol gevoel, zachtheid, liefde, vol herinneringen aan de strelingen, aan de lijnen van het andere lichaam, de vingers van onze vier handen zijn als een spin, ze weven een web.

Het web glinstert en flonkert en de druppels die erop vallen – tranen van vreugde en verdriet en allerlei andere druppels – de

druppels zijn facetten als bij de ogen van een insect, waarin zich het beeld van een andere wereld weerspiegelt, een wereld die je bouwt door een grote liefde.

Van de twintig vingers zijn er nog maar tien over. De spin heeft het loodje gelegd. Maar gelukkig is het web onverslijtbaar, want spinrag is het sterkste materiaal dat er bestaat.

1

Ella maakt een wandeling 7 oktober 2019

*Waar, o waar gaat ge heen,
enige zoete troost van mijn hart?
Waarom verdwijnt ge
en laat mij, ongelukkige
alleen op dit pad vol gevaren?*

Een uur, misschien twee uur voor ze zichzelf om het leven brengt, maakt Ella een wandeling in het volkstuintuinpark achter onze flat.

Zoals gezegd weet ik dat zeker. Op het betreffende moment zat ik echter onwetend, nog onaangetast, nog onbezorgd in de trein naar Breda voor een verjaardagsvisite bij een schoondochter. Een paar dagen na de crematie kreeg ik de brief van de buurvrouw die Ella in het park tegenkwam. Ik was toen nog niet toegekomen aan nadenken over de gebeurtenissen aan het begin van die maandagmiddag. Voor zover er denkruimte in mijn hoofd was, ging die op aan de onafzienbare reeks verplichtingen waaraan je moet voldoen als je partner overlijdt. De brief bevatte niet veel details, maar voldoende om mijn fantasie op gang te brengen: wat zou Ella hebben gedacht, gevoeld en gedaan? En niet alleen mijn fantasie kwam op gang, maar ook het verlangen om te wéten. Het drong tot me door dat de schok van Ella's dood me een black-out had bezorgd.

Er waren krap drie etmalen verstreken na onze terugkeer van

een lange reis door Canada, vrijdagavond laat op Schiphol. Ik was veel vergeten van wat we in die dagen hadden gedaan. Het hadden tamelijk gewone dagen geleden, waarin we de dingen deden die je doet na een lange reis. Je landt niet alleen op de luchthaven, maar ook in het gewone bestaan. Er gebeurt niet veel dat beklijft. Maar als die doodgewone dagen eindigen met een ongewone dood, worden ze opeens heel belangrijk, want dan zijn het de laatste dagen. De laatste dagen na bijna veertig jaar samenleven. Die dagen wil je onthouden, bewaren als een kostbare schat, net zo kostbaar als de eerste dagen van je liefde, het eerste weekend waarin je samen in bed lag, elkaars lijf verkende, het weekend waarvan je thuiskwam met het besef: ik ben verliefd, ik heb een liefde gevonden, misschien wel een grote liefde.

Ik wilde het van minuut tot minuut reconstrueren, preciés weten wat er was gebeurd in de dagen voordat ik mijn grote liefde verloor. En voor zover het niet te achterhalen viel, wilde ik me er in elk geval een voorstelling van maken.

Dus ik las brief van de buurvrouw, herlas hem, ging zitten op de gele bank in Ella's werkkamer waarop ik haar levenloos had aangetroffen, concentreerde me, pijnigde mijn geheugen over de zaterdag, de zondag en de maandagmorgen, en stelde me haar toen voor in het herfstige park, in kleurige kleren en opgemaakt, zoals in de brief beschreven stond.

Ze heeft zich voor deze korte wandeling zo aantrekkelijk mogelijk gemaakt. Twee dagen geleden is ze bij de kapper geweest. Het langzaam gerijpte voornemen om na vele jaren te stoppen met de hennabehandeling heeft ze losgelaten, de komende dagen wil ze niet met een centimeter grijze uitgroei gezien worden. Haar lippen zijn gestift, felrood, zoals ze dat het liefst heeft bij een bijzondere gelegenheid. Ze draagt haar kleurigste jas, opgebouwd uit kleine stukken geweven wol, elk stuk met eigen patronen – een lange jas, ooit voor grof geld gekocht op een zonnige dag in een Frans toeristen-

winkeltje aan de Atlantische Oceaan.

Ja, ik weet zeker dat ze die jas droeg in het park. Ze had nogal wat jassen, maar deze was veruit de meest bijzondere, de meest opvallende met al die felle kleuren. Het kostte me destijds heel wat overredingskracht om haar zover te krijgen dat ze het geld ervoor overhad.

‘El, heb je deze jas gezien?’

‘Ja, natuurlijk. Hij knalt eruit. Maar heb je ook gezien hoeveel hij kost?’

‘Je kunt hem toch even aantrekken? Dat kost niks.’

Op zo’n moment heeft ze kattenogen, waakzaam: ‘Ik heb je door, mannetje.’ Hoofd een beetje gebogen, zodat haar ogen wat omhoog draaien als ze me aankijkt. Oogleden een beetje geloken. Vaag glimlachje. Maar ik heb haar ook door, dus ik haal de jas van de hanger. Ze trekt hem aan, gaat voor een spiegel staan. De verkoopster snelt toe – *impeccable*, zegt ze nogal voorspelbaar, maar daarom nog niet onjuist.

‘Hij is prachtig. Maar ik ga dat echt niet betalen.’ Het klinkt heel beslist, maar ze blijft voor de spiegel staan, draait een stukje om haar as, kijkt over haar linkerschouder naar het spiegelbeeld van haar rug. Een tafereeltje dat goed zou zijn voor een snelle schets, een foto. De jas bevat haar, dat is duidelijk. Nu is enige diplomatie geboden – niet forceren, Onno, dat werkt niet bij je lief.

‘Weet je wat, ik stel voor dat je er een nachtje over slaapt. Die jas is morgenochtend echt nog niet weg. En jezus, El, je werkt je altijd uit de naad, gun jezelf nou eens wat.’

‘Ik koop heus weleens vaker dure kleren.’

‘Ja, als het voor je werk is. Deze jas is voor jezelf. Trouwens, waarom zou je hem niet zo nu en dan naar je werk aantrekken? Als verrassing, om wat kleur te brengen tussen al dat grijs van die mannen op de bovenste verdieping.’

In bed vraag ik of ze de jas mooi vond. ‘Dat heb je heus wel aan me gezien,’ zegt ze slaperig.

Nu, in het tuinenpark, brengt de jas kleur in een grijs-vochtige maandagmiddag. Je zou alleen zwarte en witte verf nodig hebben om de wereld om haar heen te schilderen. In die wereld loopt ze, alsof ze alle kleur naar zich toe heeft getrokken, een uitspatting met alle kleuren van de regenboog, vooral rood, oranje en geel. Ze loopt alleen. Het kan haar niet schelen dat niemand haar ziet. Liever komt ze zelfs geen mens tegen; ze heeft zich alleen voor zichzelf opgemaakt, alleen voor zichzelf deze jas aangetrokken.

Haar gezicht oogt deze middag ontspannen. Ze wrijft ook niet met haar linkerhand over haar gezwollen rechterhand, zoals ze de laatste dagen onophoudelijk en onbewust deed. Die hand is nog maar een week geleden lelijk gekneusd doordat ze uitgleed op de vochtige keien van een Canadees strandje, dat nu in een andere dimensie van tijd en afstand verdwenen lijkt. Haar huid is sindsdien niet gerimpeld, de pezen en aderen eronder niet scherp afgetekend, zoals je bij iemand van bijna zeventig zou verwachten. Het vel ligt glad en strakgespannen over het wondvocht eronder. Het wrijven – nu en dan voorzichtig door mij overgenomen – was de eerste dagen na de valpartij bedoeld om dat vocht weg te masseren. ‘Je moet er echt mee naar de huisarts,’ heb ik na onze thuiskomst een paar keer tegen dovevrouwsoren gezegd toen het wrijven zonder resultaat bleef en alleen nog doorging als fysieke begeleiding van het malen in haar hoofd. De rechterhand is nog steeds dik, maar het malen is vanmorgen gestopt. Er is een eind gekomen aan haar twijfels.

Het volkstuienenpark ligt achter het nieuwe gebouw met ‘leeftijdsbestendige’ appartementen waarin we tweeënhalft jaar eerder zijn gaan wonen, een verhuizing met het oog op samen oud worden. Ella kan de beginnende herfst ruiken, zachtkruidig bederf. Er ligt al een tapijt van bladeren op de smalle paden tussen de tuintjes. Veel bomen en struiken hebben na een warme en kurkdroge septembermaand het blad vroeg laten vallen. Die knisperen een beetje als ze eroverheen loopt. In een opwelling schopt ze de bladeren

voor zich uit, zoals een kind kan doen.

Haar rug is behoorlijk gekromd. De linkerschouder staat wat hoger dan de rechter. Het ergert haar, nu en dan moppert ze dat ze verdomme net een oud wijf wordt. Fysiotherapie en een chiropractor hebben maar een beetje geholpen. Wanneer ze met mij wandelde of jogde waarschuwde ik haar zo nu en dan: 'Denk om je schouders.' Dan zocht ze de juiste houding. 'Is het nu recht?'

Vandaag loop ik niet mee. Ik ben rond het middaguur weggegaan naar Breda, nadat ik mijn nieuwe gehoorapparaten aan haar had laten zien, net opgehaald bij de audioloog. Het moet haar moeite gekost hebben om er aandacht aan te besteden, tevreden te zeggen dat ze de apparaten bijna niet kon zien en te vragen of ik haar goed kon horen. Nog veel moeilijker moet het zijn geweest toen ik haar in de hal gedag zei. Ik heb haar vastgepakt en gezegd dat ze zo'n mooie oudere vrouw werd. Ze wist te glimlachen en mijn zoen te beantwoorden, maar het kan niet anders of voor haar was het alsof ik toen al in een andere wereld verkeerde, een waarin zij zich na de afgelopen nacht een buitenstaander voelde. Ze is bekend met dat gevoel, die vervreemding. 'On, je blijft toch wel bij me?' heeft ze vaak tegen me gezegd als ze zich in een depressie van mij afgesloten voelde, niet in staat om haar antennes op mij te richten, om met onze twintig vingers het web van onze liefde te spinnen, in bezit genomen als ze was door haar demon, eenzaam, wanhopig. Deze keer dacht ze waarschijnlijk alleen maar dat ik snel moest vertrekken, anders zou ze misschien op het laatste moment toch nog breken; met die zoen had het maar een haartje gescheeld. Dan hadden twijfels haar misschien toch weer overvallen.

'Het zal wel een uur of elf worden,' zei ik nog op de deurmat. Dat had ze vast ook zo'n beetje uitgerekend; ze moest tijd genoeg hebben.

Toen ik goed en wel vertrokken was, trok ze snel de kleurige jas aan om in de buitenlucht bij te komen van de pijn van het afscheid en terug te keren bij haar besluit.

Tijdens deze wandeling probeert ze haar rug en schouders in de gaten te houden, ze wil kaarsrecht lopen. Mijn compliment op de deurmat dringt tot haar door. Ja! Daar wil ze nu ook naar handelen! Een trotse oudere vrouw zijn, trots, aantrekkelijk en vastbesloten. Het heeft ook geen zin om je op te maken en mooie kleren aan te trekken als je houding nergens op lijkt.

De rust keert terug in haar hoofd, haar antennes werken weer, ze heeft ruimte om alles wat ze tegenkomt in zich op te nemen. Het zijn geen bijzondere dingen. Struiken en bomen natuurlijk, de meeste inmiddels kaal. Een hekje dat nodig gerepareerd moet worden. Een ekster die opvliegt, misschien op weg naar het balkon van ons appartement. Een spinnenweb, zichtbaar gemaakt door de mistdruppels die zich erop hebben afgezet. Een eenvoudig houten beeld, niet meer dan een ovale vorm, jaren geleden neergezet op een stukje gras. *De Boon* heet het. Ze merkt het voor het eerst op, tot nu is ze er altijd met haar gedachten elders langs gelopen. Er staat een oud bankje bij. Soms zit daar iemand te lezen of te zonnen. Ze overweegt even om er te pauzeren, luisterend naar de geluiden van de stad, naar het geratel van de autowielen bijvoorbeeld, als die verderop de rails van de spoorwegovergang passeren. Het morsige bankje is vochtig, de kleurige jas mag niet vuil worden, ze loopt door. Grappig, denkt ze, *De Boon*. Toepasselijk. Ze weet dat het park in de crisisjaren dertig is aangelegd om arme Utrechters een plek te geven waar ze wat eigen voedsel konden verbouwen. Dat gebeurt hier en daar nog steeds, maar de meeste tuintjes bestaan nu uit een grasveldje met wat borders voor bloemen eromheen. Opvallend veel groen uitgeslagen kabouters en andere beeldjes, favoriet bij de twee jongste kleinkinderen. Ze glimlacht om de kneuterigheid. Er zijn meer tuinparken in de omgeving, vaak van welvarender mensen, zoals een ecotuin, een paradijsje met een hertenkampje en zonder kabouters.

Een van de tuinhuisjes wordt gesloopt. Ze stopt even. Kennelijk